

Viime vuosina on keskusteltu suomen ja englannin suhteesta tieteen kielinä (muun muassa Suomen kielen juhlapäivillä 2001). Keskustelussa on korostettu suomen kielen tärkeyttä suomalaisessa tiedeyhteisössä ja yksilön tieteellisen ajattelun kehittymisessä, mutta englantia ja muita kieliä on pidetty välttämättöminä kansainvälisessä kanssakäymisessä. On myös toinen tähän liittyvä asia, jota kannattaa pohtia — Suomen ja muiden pienten maiden tieteen asema tieteen maailmassa.

Olin kuuntelemassa, kun Yhdysvalloissa asuva tšekkiläinen kielitieteilijä piti pleenemiesitelmää Helsingin yliopistossa pidetyssä kansainvälisessä kongressissa syksyn alussa. Aiheena oli tšekin kielen sanajärjestys. Esitelmä oli hyvä ja ajatuksia herättävä, mutta se myös jätti hämmentyneeksi. Tšekin kielen sanajärjestykseen liittyviä ongelmia näet esiteltiin ikään kuin tutkimattomana maaperänä. Ensiksikään esitelmässä ei juuri viitattu Prahan koulukuntaan, jossa on pohdittu laajasti sanajärjestykseen liittyviä kysymyksiä. Esitelmän ojenteen lähdeluettelossa oli viittaus František Danešin kymmenensivuiseen artikkeliin, vaikka prahalaisten kehittelemästä funktionaalista lauseperspektiivistä on julkaistu varmaankin tuhansia sivuja viime vuosisadan alkupuoliskolta lähtien. Toiseksi asiat esitettiin ikään kuin edessä olisi yleisö, jolla on tietoa vain englannin kielestä. Puhuja ei edes ohimennen viitannut muihin kieliin eikä ilmeisesti tiennyt esimerkiksi suomen ja tšekin sanajärjestyksen yhtymäkohdista, vaikka suomen sanajärjestyksestä on julkaistu muun muassa englanninkielinen väitöskirja (jossa viitataan prahalaiseen koulukuntaan useassa kohdin mutta samalla myös suomalaisiin kielentutkijoihin). Puhujan angloentriisyys ei tietenkään johtunut ylimielisyydestä. Pikemminkin oli kyse siitä, että hän on tottunut mukautumaan ympäröivän valtakulttuurin yksikielisyyteen ja omaksunut tieteen maailmankuvan, jossa teorioista ja tutkimuksista lienee tullut kertakäyttöisiä.

Ongelma ei siis ole vain siinä, että englannin kieli saa monopoliaseman tieteen kieleinä, vaan myös siinä, että englanninkieliset maat ovat kansainvälisen tieteen keskipisteenä: englanninkielisissä maissa tehtyä tutkimusta pidetään lähtökohtana ja tieteen maailmankuva on englanninkielisten tutkijoiden hallitsema. Mielestäni tämä on huolestuttavaa varsinkin humanistisissa tieteissä. Voidaan tuskin puhua kansainvälisyydestä, jos tšekkiläiset ja suomalaiset eivät kansainvälisissä kongresseissa osoita, että he pitävät arvossa oman maansa (ja maanosansa) tieteellistä traditiota, ja jos he eivät ota huomioon omia saavutuksiaan. Kun käytetään englantia, niin kannattaa miettiä — kenen ehdoilla.

Myönteisempi kuva kielitieteen tilasta oli kuitenkin tullut aiemmin kesällä, kun kuuntelin Englannissa pidetyssä kongressissa nuoren suomalaisen jatko-opiskelijan esitelmää. Sekä esitelmän sisältö että viittaukset osoittivat selkeästi tutkimuksen pohjautuvan siihen, mitä tapahtuu ja on tapahtunut kielitieteessä sekä Suomessa että muualla. Olen kuullut vastaavaa muiden suomalaisten jatko-opiskelijoiden kesäkongressiesitelmistä. Esitelmien tieteellinen anti on syntynyt juuri erilaisten tutkimustraditioiden yhdistelemisestä, ja käsittääkseni juuri näin voi syntyä aidosti uutta. Mielelläni näkisin, että tällaisista aineksista muodostuisi myös tulevaisuuden kielitiede ja kielentutkimus: aidosta vuorovaikutuksesta eri kielten ja tutkimustraditioiden välillä ja ymmärryksestä puolin ja toisin. ■